

**FREDERIC RENYÉ I VILADOT, L'IMPULSOR DE LA MODERNITAT
CULTURAL I POLÍTICA A LES TERRES DE LLEIDA**

JOSEP BORRELL I FIGUERA

ABSTRACT

El abogado Frederic Renyé Viladot, hijo de dos estirpes de hacendados del Pla d'Urgell y de L'Urgell, es el protagonista del paso, en las tierras de Ponent, de la Renaixença catalana literaria, de carácter historicista y romántico, a la Renaixença política a finales de los años setenta del siglo XIX. Líder de la Unió Catalanista, promotor de iniciativas editoriales, de la primera prensa periódica en catalán en Lleida, de la instauración de lo que serían los Juegos Florales de Ponent, creador del primer centro excursionista de la ciudad y activista entusiasta del ideario catalanista por todas las tierras de Ponent. Hombre que religa, a través de J. Pleyan de Porta, la primera Renaixença, con la madurez del movimiento, alrededor del siglo XIX, liderada por el sabio archivero Enric Arderiu Valls.

The lawyer Frederic Renyé Viladot, the son of two landed lineages from the counties of Pla d'Urgell and Urgell, played the leading role in the progression, in the lands of Ponent, from the literary Renaissance – historicist and romantic in nature – to the political Renaissance at the end of the 1870s. A leader of the Catalanist Union, promoter of publishing initiatives, of the first journalistic press in Catalan in Lleida, of the establishment of what would become the Jocs Florals of Ponent, creator of the city's first hiking association, and enthusiastic activist of the Catalanist vision around the lands of Ponent. The man who linked the first Renaissance, through J. Pleyan de Porta, with the maturity of the second movement led by the wise archivist Enric Arderiu Valls at the turn of the twentieth century.

PARAULES CLAU

Renaixença,
Pleyan de Porta,
Associació Catalanista,
Unió Catalanista,
La Comarca de Lleyda,
Jocs Florals,
Associació Excursionista,
Enric Arderiu i Valls.

1. LA NISSAGA

Ja el 1930, Jesús Sanz es queixava a la revista *Vida Lleidatana*¹ que Frederic Renyé i Viladot «avui potser [és] massa oblidat». Tan oblidat aleshores com molt avui, que a la ciutat de Lleida no té ni un carrer dedicat, ni una placa en cap lloc que el recordi. Exercí de periodista i d'advocat, de poeta ocasional, però sobretot d'activista i promotor polític i cultural. Va néixer a Lleida el 8 de juny de 1849. Era fill de Josep Antoni Renyé, de Fondarella, de família de pagesos benestants del Pla d'Urgell, i de Maria Teresa Viladot Bosch, d'Agramunt. Maria Teresa, alhora, era la filla petita de Joan Viladot i Noró. La seua germana gran, Teresa Viladot, es casà amb un Maluquer d'Alentorn. Els padrins paterns, doncs, foren Jaume Renyé, de Fondarella, i Maria Vila, d'Almenar; els materns, Joan Viladot i Noró, comerciant, hereu de cal Mas Vell d'Agramunt (família Viladot, de les «més riques i argentades d'Agramunt»),² i Maria Teresa Bosch, d'Artesa de Segre.

Frederic Renyé estudià a Barcelona entre el 1864 i el 1872, any en què es llicencià en dret civil i canònic a la UB. Els darrers anys de carrera degué interessar-se per les idees catalanistes que grups com Jove Catalunya, fundat per Àngel Guimerà, Pere Aldavert i Francesc Matheu, entre altres, començaven d'articular a partir d'un discurs polític que interaccionava intel·lectualment amb el federalisme d'Almirall i el regionalisme proteccionista de la burgesia industrial. Un catalanisme polític *soi-disant* que s'expressarà, sobretot en la dècada de 1880, principalment a través de la publicació periòdica *La Renaixensa* (1871-1905). Interès de Renyé pel moviment catalanista que, a partir de la celebració del Primer Congrés Catalanista, celebrat el 1880 per iniciativa de Valentí Almirall, objectivava les seues finalitats entre altres: aglutinar els diferents plantejaments a partir d'un ideari i un programa d'acció comuns. Un dels primers resultats es concretà, per exemple, en el Memorial de Greuges (1885), en el qual es reivindicava des del reconeixement del català com a llengua oficial espanyola, el manteniment i la reforma del dret civil de Catalunya i la creació d'una administració catalana pròpia, fins al foment del proteccionisme econòmic i la potenciació del caràcter mercantil del Principat.

Frederic Renyé, al mateix temps que s'interessava vivament per aquetes idees emergents del catalanisme polític, com si una cosa portés a l'altra, devia llegir

---

¹ Jesús SANZ, «Els Jocs Florals de Lleida», *Vida Lleidatana* (Lleida), núm. 93 (5 maig 1930).

² Ramon BERNAUS, «Dels Viladot de cal Mas Vell i la seva època (i)», *Sió* (Agramunt), núm. 533 (juliol 2008).

amb un cert entusiasme l'obra literària de caràcter patriòtic de Víctor Balaguer o d'Àngel Guimerà, fet que propicià que se li despertés una inclinació literària inicial, tal com explica Manuel Roger de Llúria: «Va contreure fonda amistat amb los que més tard havien de ser los capdavanters del moviment nacionalista català, al ensemps que sentint ja desde sa juvenesa vocació decidida per la literatura patria, quin renaixement iniciavan allavors aquells bons amichs seus».³ Durant els anys d'estudiant universitari a Barcelona, conegué també els principals representants del moviment de la Renaixença cultural, especialment literària, entre altres, molt probablement, Manuel Milà i Fontanals (1818-1884) i els promotors dels Jocs Florals de Barcelona, Antoni de Bofarull (1821-1892) i Víctor Balaguer (1824-1901). Instal·lat a Lleida, per bé que es matriculà d'advocat i, segons diu Manuel Roger de Llúria, es dedicà a administrar els seus «vastos patrimonis», la realitat és que esmerçà una part molt determinant de la seua activitat a exercir un dels lideratges, tant cultural com polític, més determinants de la història de la ciutat de Lleida i de les seues comarques. Renyé serà l'anella que connectarà Josep Pleyan, que representa l'inici de la Renaixença a Lleida, amb Enric Arderiu, l'intel·lectual noucentista i exponent principal de la maduresa cultural i política del catalanisme a Ponent.

El 20 de maig de 1877, es casà amb Carme Gigó de Pallarès, que era nada el 5 de març de 1849, filla de Joan Gigó i de Gertrudis de Pallarès. Ambdós tenien vint-i-set anys. Carme Gigó, quan es va casar, ja era òrfena dels dos progenitors. El matrimoni tingué una filla: Teresa. Tenim notícia (pel diari *El Pallaresa* del dia 30 de desembre de 1898, en què figura l'esquela del decés ocorregut el dia 27 de desembre, a Agramunt) de l'existència d'un germà de Frederic, Delfi Renyé i Viladot. El 1862 havia obtingut el títol d'agrimensor i taxador de terres que atorgava l'Institut Provincial de Lleida, estudis que li devien ser orientats familiarment per a la cura i l'explotació de la hisenda familiar.

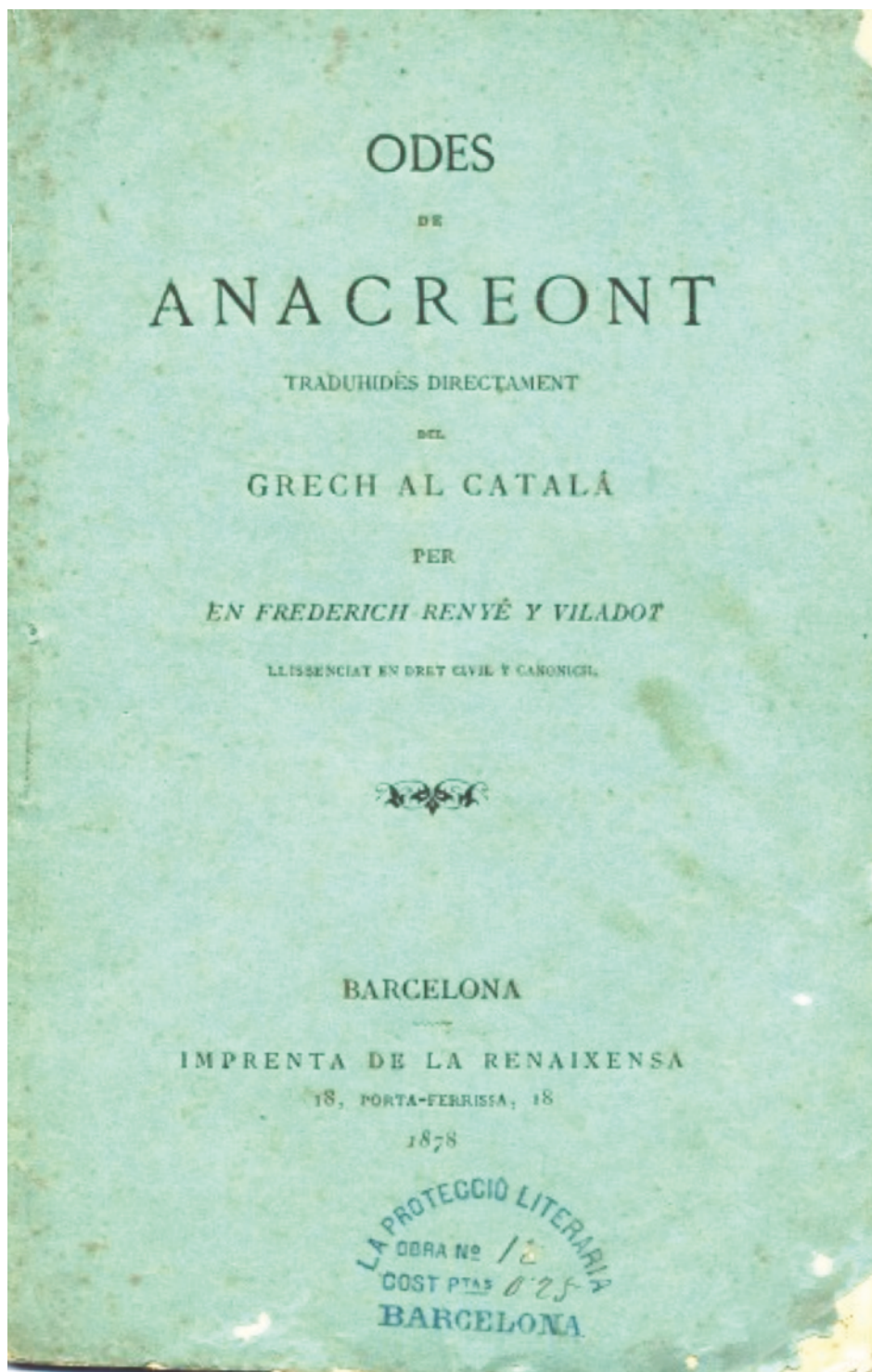
Frederic Renyé i Viladot morí el dia 17 de maig de 1903, als 54 anys, de malaltia. A la glossa que li dedica *La Comarca de Lleyda*, es parla d'«apòstol entusiasta de la causa catalana». I Manuel Roger de Llúria, a la seua, el qualificava de «capitost indiscutible» del moviment catalanista a les comarques lleidatanes. Acompanyaren el taüt els senyors Alfred Pereña i Francesc Bañeres, en representació del Col·legi d'Advocats; Roger de Llúria, per la Permanent de la Unió Catalanista; la directiva de la Catalanista; Miquel Serra, de l'Associació Catalunya; Lluís Abadal, de la Lliga Regionalista; Ricard Canalda, de la junta de govern de la Societat Econòmica del País, i Francesc Roig i Magí Morera, del setmanari *La Comarca de Lleyda*. I corones de flors, entre altres, dels confreres de *La Veu del Segre*. A la glossa necrològica de *La Renaixensa* del 7 juliol de 1903, es diu que era una persona «de tracte agradabilíssim, senzill, carinyós i moltes voltes festós i ocurrent». Vint-i-set anys més tard, Jesús Sanz en resumia la personalitat afirmant que Renyé [en relació amb Roca i Pleyan] «fou l'home d'acció, l'apòstol intrèpid, el Don Quixot del més pur catalanisme polític [...]. Fou el soldat ardit de l'ideal».⁴

³ Manuel ROGER DE LLÚRIA, «En Renyé y Viladot», *Il·lustració Catalana* (Barcelona), núm. 4 (28 juny 1903).

⁴ Jesús SANZ, «Els Jocs Florals...».

2. L'ACTIVISTA CULTURAL

Observant amb perspectiva la seua activitat social i la seua emprenedoria, un cop instal·lat a Lleida el 1872, fa tot l'efecte que Renyé idea, planifica i desenvolupa sistemàticament una estratègia per liderar a la ciutat, a partir dels pressupòsits catalanistes, tant l'activitat cultural com la política. Activitat cultural i iniciativa política que, entre el 1860 i final dels vuitanta, varen protagonitzar els republicans a l'entorn del preeminent Miquel Ferrer i Garcés i mitjançant l'activitat de la Sociedad Literaria y de Bellas Artes, que presidia, i els seus certàmens (1875-1881).

O a través de la divulgació de caràcter enciclopèdic dels redactors, molts dels quals professors de l'Institut Provincial, de la *Revista de Lérida* (dirigida entre el 1875 i el 1879 per Manuel Pereña y Puente, avi de Màrius Torres). I, encara, de les manifestacions populars d'entitats com el Tranquil-Taller, la coral La Artesana, l'Orfeón Leridano (fundat el 1861 per Francesc Vidal i Codina) o les representacions de drames costumistes i sainets al teatre dels Camps Elisis.

Per bé que considerem que l'afecció literària de Frederic Renyé és força marginal, no deixen de ser interessants les seues comptades incursions com a traductor i creador. En canvi, sí que esdevindrà un actor protagonista en el camp de la creació de plataformes de promoció d'estímul a la creació, de difusió i de dotació de prestigi de la literatura en català a les terres de Ponent. Sobretot, a partir de la iniciativa de convocar el certament literari de l'Associació Catalanista, el 1895, que fou el preàmbul dels pròpiament denominats Jocs Florals de Lleida quan se'n constituí el Cos d'Adjunts el 1906, i, en certa manera, com un *aggiornamento* catalanitzador dels premis que havia organitzat la Sociedad Literaria fins al 1881. Cal dir a col·locació que, el 1886, l'Associació Excursionista Ilerdanesa (que, com veurem, havia fundat el mateix Renyé amb Josep Pleyan) s'havia fet càrrec, dissolta la Sociedad Literaria, d'organitzar el certamen, que la Paeria havia mantingut el 1883 però que havia deixat de celebrar-se entre els anys 1884 i 1885.⁵

Com a poeta, només tenim notícia editorial de la traducció d'unes odes d'Anacreont, molt probablement com a conseqüència d'una motivació universitària, que tingué un ressò crític demolidor. I de la publicació, en contextos circumstancials, d'un poema patriòtic i d'un altre dedicat a la Verge de Montserrat. El poema patriòtic es titula *Oda a Lleida*.⁶ I amb l'altre, deu versos en dues estrofes (*Vaig detrás d'una llumeta...*),⁷ participa (també hi consten sengles textos de Roca i Pleyan) a *Corona poètica. Ofrena dels trobadors catalans a Madona Santa Maria de Montserrat dedicada a la Mare de Déu de Montserrat, patrona de Catalunya, solemnement coronada en lo any de gràcia mdcccclxxxi*, que es tracta d'un extens recull de poesies manuscrites que diferents autors catalans, valencians i mallorquins dedicaren a la Verge de Montserrat amb motiu de les festes de la seua coronació com a patrona de Catalunya l'any 1881.

Un avenç editorial de la traducció de les odes d'Anacreont (poeta líric grec, ca. 573 aC-ca. 488 aC), el publica la revista *La Renaixensa* el juliol de 1876. Es tracta de tres poemes titulats *A una lira*, *A un Cupido de cera* i *A un colom*. L'edició del llibre, a la impremta de la mateixa revista, conté catorze odes, i apareix el 1878 sota el títol *Odes d'Anacreont, traduhides directament del grech al català*. El treball és dedicat al seu cosí Joan Maluquer Viladot. En el pròleg, signat pel mateix Renyé el 1877, comenta que ha traduït «a la lletra», és a dir, *verbum ad verbum*, literalment, «cosa a que cap traductor s'hi até, sent així la causa que alguns la condemnen perquè en elles veuen desfigurades les expressions felices de l'autor. Hagués pogut fer més cadenciosos los versos a haver interpretat en lloc de traduir, com ha estat lo meu projecte». El fet és que, com insinua el mateix Renyé, la traducció va rebre des de les pàgines de la mateixa *Renaixensa* (tal com comenta el doctor Lluís Segalà, que també en critica el treball),⁸ per part de Joan

⁵ Manuel LLADONOSA, *Progrés i República: Miquel Ferrer i Garcés (1816-1896)*, Lleida, Pagès Editors, 2018, p. 470.

⁶ Frederic RENEYÉ I VILADOT, «Oda a Lleida», *La Comarca de Lleyda* (Lleida), núm. 1 (1 abril 1900). Fons Sol-Torres de la UdL.

⁷ «Vaig detrás d'una llumeta / Camina que caminaràs; / Setanta anys que m' fa l'aleta, / Lo cor me diu que s' una meta. / Setanta anys que m' deixa atrás. // Ara al cap de ma vellesa / S'ha parat dalt d'un tossal; / La pujada, la malesa / Veda á la meva flaquesa / La pujada al cimeral».

⁸ Lluís SEGALÀ I ESTALELLA, *Discurso inaugural de la solemne apertura del curso académico 1916-17*

Sardà, un dels crítics literaris més prestigiosos de la literatura del vuit-cents, un comentari molt negatiu:

No ha sabut vencer les dificultats de l'original; primerament perquè per a ser tant literal com ell assegura que és, se necessita, tractant-se d'obres de la índole de les anacreontiques, un caudal no comú de recursos de versificació y un llenguatge poètic d'una suma flexibilitat; i segonament perquè la seua llengua catalana té més angulositats i protuberancies de les que convé a una poesia que ha de tenir les formes ondulants d'una Venus clàssica.

La traducció de Frederic Renyé tingué també ressò en Antoni Rubió i Lluch, que es queixava epistolàriament a Marcelino Menéndez Pelayo, el 1878, que un tal Renyé i Viladot se li havia avançat en la traducció de les odes, i ho expressava amb aquestes amargues paraules:

A consecuencia de las tareas escolares y de otras con que papá me ocupa (que son de peor índole) he tenido que suspender por largo tiempo mi traducción de Anacreonte y solo en estas vacaciones me ha sido posible adelantarla un tantico. Llevo ya traducidas 47 odas, así es que poco me falta. La venida á Madrid me ha impedido publicar mi traducción cuando yo queria, y lo siento tanto mas, cuanto que un tal Renyé y Viladot aprisa y corriendo ha endilgado una version del autor mencionado, (aunque muy incompleta pues solo abraza de diez y ocho á veinte odas) y la ha publicado á escape en Barcelona, con gran sorpresa mia y de papá. No creia que en los tiempos que corremos, tuvieran lugar tales coincidencias.⁹

El catalanisme dels anys vuitanta, en el marc de la Renaixença, per derivació de les idees romàntiques que el sustentaven inicialment, va orientar molt decididament la seua acció cap a la identificació, l'estudi i la difusió del patrimoni històric, monumental i popular de la nació catalana, constitutiu dels fonaments identitaris. En una primera fase, Frederic Renyé se suma al projecte de Josep Pleyan de la confecció i la publicació, el 1880, de l'Àlbum històric, pintoresc i monumental de Lleida i sa província. Ell mateix, suposem que per l'ascendència familiar, elabora els articles dedicats a Agramunt. Un projecte que depassava l'àmbit de la ciutat de Lleida, que havia estat fins aleshores el centre d'interès dels estudiosos locals. L'objectiu ja no és només la Seu Vella o la ciutat romana o àrab, sinó l'estudi i la divulgació del patrimoni provincial. Gairebé com una conseqüència lògica, i per tant fent un pas més en l'aplicació del projecte estratègic de què parlàvem, l'any 1884, Frederic Renyé i Josep Pleyan funden l'Associació Excursionista Ilerdanesa, la segona entitat excursionista de Catalunya. L'objectiu, en fi, no era sinó crear una empresa sociocultural que donés continuïtat a la bibliogràfica i que mobilitzés la gent als llocs, als indrets, als tocoms on existien en realitat els monuments que a l'Àlbum hom només podia apreciar fotogràficament. L'Àlbum no deixava de ser la guia científica il·lustrada del viatge. Una estratègia que, mort Frederic Renyé el 1903, continuaran en el mateix sentit aglutinador de cultura i política els «deixebles» Joan Bergós (1859-1930) i, sobretot, Enric Arderiu (1868-1920), que n'articulà el discurs i l'acció fins al 1920, any de la seua mort. És un dels personatges més complets que ha donat el catalanisme d'inici del segle xx a Ponent.¹⁰

---

ante el Claustro de la Universidad de Barcelona, por el Dr. Luís Segalá i Estalella, Catedrático de la Facultad de Filosofía y Letras, Barcelona, Tipografía la Academia de Serra Hermanos y Russell, 1916.

⁹ Marcelino MENÉNDEZ PELAYO, *Epistolario*, vol. III: Enero 1878-junio 1879, ed. a cura de Manuel Revuelta Sañudo, Madrid, Fundación Universitaria Española, 1983.

¹⁰ Josep BORRELL, «Enric Arderiu, un model d'intel·lectual en l'inici del nou-cents lleidatà», a *Miscel·lània: Homenatge a Josep Vallverdú*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1987.

I el tercer estadi d'aquest projecte, pensat i planificat el 1880, fou la creació, el 1895, del certamen literari de l'Associació Catalanista.¹¹ Frederic Renyé, d'estudiant a Barcelona, com apuntàvem, s'interessà vivament per la celebració dels Jocs Florals. En conegué els promotors i mantenidors, especialment Àngel Guimerà, que liderava, inicialment amb Pere Aldavert i Francesc Matheu, el grup editor de la publicació periòdica conservadora *La Renaixensa* (1871-1905). S'havia fet tan present en aquell cercle i en aquell entorn, que el 1894 fou invitat a formar part del jurat dels que se celebraren en aquell any i hi feu un discurs de gràcies. Any en què foren premiats Jaume Collell, amb la flor natural, pel poema *Scherzo*, i Joan Maragall, amb l'englantina d'or, per *La sardana*.

Malgrat la decadència del model jocflorallesc en l'inici del segle xx, la seua instauració a la ciutat de Lleida, com bé diu Jaume Barrull,¹² «pels interessos del catalanisme incipient lleidatà, els Jocs Florals complirien perfectament amb una doble funció [...]. En primer lloc, cultural, perquè constituí un decisiu estímul a la creació literària en llengua catalana i una magnífica tribuna per a la cultura catalana a les terres de Ponent. I, en segon lloc, perquè com a festa social, perfectament integrada en la festa major, van contribuir a treure el catalanisme dels reduïts cenacles literaris, a prestigiar-lo socialment i a assolir, d'aquesta manera, carta de naturalesa». En varen ser protagonistes principals, juntament amb Renyé,¹³ el notari i narrador costumista Manuel Gaya i Tomàs (1851-1912), el metge Joan Llorens i Fàbregas i el tresorer Joan Bergós i Dejuan. I, com no podia ser d'una altra manera, Frederic Renyé invità Àngel Guimerà a fer el discurs inaugural del primer certamen, el dia 4 de maig, al teatre dels Camps Elisis, qui havia de ser el primer president mantenidor dels considerats els Jocs Floral de Lleida. El poeta i dramaturg ja havia estrenat *Mar i cel* (1888) i *Maria Rosa* (1894), dos dels drames més reeixits i de més ressò popular. *Maria Rosa*, que, un cop fets els parlaments i repartits els premis, es representà al mateix teatre dels Camps Elisis.

La reina de la festa fou la «senyoreta» Lola Sol i Mestre, a qui Magí Morera dedicà un poema, el primer que publicava en català.¹⁴ La flor natural va recaure en el poema *Lo Pirineu a Lleida* (amb motiu de l'aprovació del ferrocarril del Noguera Pallaresa), de mossèn Agustí Pujol i Safont. I, entre altres, el premi que atorgava Miquel Ferrer i Garcés fou per al treball bibliogràfic de Manuel Jiménez Catalán (Madrid, 1867-Lleida, 1932) i Enric Arderiu i Valls, *Apuntacions per a una memòria sobre impresors que han exercit són art à Lleyda i llibres i opusculs impresos durante els sigles xv, xvi, xvii i xviii*.¹⁵ Un any abans de morir, el 1902, Renyé, a més de continuar essent l'ànima del certamen, va voler participar-hi encara com a membre del jurat, que aquell any presidia el famós dermatòleg, venereòleg i erudit Josep Maria Roca i Heras (1863-1930), juntament amb l'advocat Manuel Roger de Llúria i el folklorista Valeri Serra i Boldú, que hi actuaven de vocals, i l'activista i corredor de comerç Joan Bergós i Dejuan, com a secretari.

---

¹¹ *Els Jocs Florals de Lleida (1895-1923): Discursos i materials*, ed. a cura de Gerard Malet, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2009.

¹² Jaume BARRULL, «Lleida contemporània: la construcció d'una identitat», *Anuari Verdaguier* (Vic), núm. 12 (2013), p. 137.

¹³ Romà SOL I MARIA DEL CARME TORRES, *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)*, Barcelona, Edicions 62, 1978, p. 40-53.

¹⁴ *El Pallaresa* (Lleida), s. núm. (15 maig 1895).

¹⁵ *Jochs Florals de Lleyda: Primer certamen literari*, Lleida, Estampa i Llibreria de Joseph A. Pagès, 1895.

3. L'IMPULSOR DEL MOVIMENT CATALANISTA POLÍTIC A PONENT

La Renaixença cultural s'origina a partir de la incorporació a Catalunya, cap a mitjan segle XIX, de la idea romàntica de *pàtria* en el sentit d'una entitat que conforma una nació cultural i lingüística, circumscrita a un territori determinat, amb una història comuna, elements constitutius del sentiment de pertinença dels individus que s'hi reconeixen i dotada de recursos institucionals (la Generalitat, la Taula de Canvi, el Consolat de Mar, etc.) i corpus normatiu propis (dret civil català). Aquestes idees romàntiques no són sinó hereves del filòsof Johann Gottfried von Herder (1744-1803), considerat el pare de la teorització del concepte modern de *nació*, entesa com un organisme viu, un fenomen natural, l'expressió més genuïna del qual és la llengua pròpia. La llengua que expressa l'ànima del poble, de manera que la nació es defineix com la comunitat lingüística sobre la qual es fonamenten els estats.

La Renaixença, com s'ha estudiat a bastament, és un concepte que pertany, en principi, a la història de la literatura i que naix lligat al fet de la recuperació de la llengua catalana per a l'expressió literària. Principalment, la poesia, i encara més inicialment, el gènere èpic. Sobretot, perquè està relacionada amb la idea romàntica de reconstrucció de l'imaginari emocional dels elements que configuren una nacionalitat històrica. D'aquí ve el desvetllament de les gestes de l'edat mitjana, de l'edat d'or de la Catalunya comtal i dels comtes reis, i que es dotin d'un halo mític les restes arqueològiques medievals, els monuments del romànic i del gòtic, la conquesta sobre els musulmans, l'expansió mediterrània, etc. Lluís Roca (1830-1882) i Josep Pleyan (1841-1891) en són, a Lleida i a les terres de Ponent, els principals intèrprets. En altres escrits, hem considerat dues fases principals en la conformació de la Renaixença lleidatana. La primera, que anomenem *literària i historicista*, es manifesta bàsicament durant la dècada dels anys setanta i és representada, gairebé exclusivament, per l'obra de Lluís Roca i Josep Pleyan, consistent en una transposició a Lleida de l'ideari romàntic historicista que personatges com Pròsper de Bofarull, Manuel Milà i Fontanals, Joaquim Rubió i Ors o Víctor Balaguer havien posat en circulació i que es traduïa en l'exaltació del passat gloriós de Catalunya.

L'historicisme sentimental i majoritàriament literari, a final dels anys setanta del segle XIX, evoluciona cap a plantejaments de reivindicació política que hem anomenat *catalanisme*. I al ritme del que succeïa a la capital de Catalunya, i a altres ciutats, també a Lleida es va traduir a fer el salt natural de la Renaixença literària i cultural a la Renaixença política. I qui va activar-ne la palanca fou Frederic Renyé, acompanyat de Josep Pleyan, a partir de la creació, el maig de 1878, de l'Associació Catalanista, la primera entitat lleidatana que assumia aquesta denominació. Frederic Renyé, doncs, recollia de Josep Pleyan l'herència romàntic historicista, pairalista, i la concepció tradicional de *pàtria* (història, patrimoni, llengua i territori, antigues institucions), i la transformava en un projecte de politització del catalanisme cultural. De la constitució definitiva de l'Associació Catalanista, n'informava el 9 de juny de 1878 la redacció de la *Revista de Lérida*. Varen formar la junta fundacional, a part de Renyé com a president i Pleyan com a secretari arxiver, el metge Frederic Cas-

tell i Ballespi (Lleida, 1851-Tona, 1897), com a vicepresident; Josep Maria Tarragó, com a secretari comptador, i Ramon Maria Vicens, com a dipositari. Pels mesos de juny i juliol, foren nomenats socis corresponents Enric Claudi Girbal, cronista de la ciutat de Girona per a la província de Girona, i Joan Maluquer Viladot, cosí de Frederic Renyé, per a Barcelona.

En la mesura que Frederic Renyé fou el promotor de la Unió Catalanista (nascuda el 1891) a les terres de Ponent, li hem de reconèixer no solament el protagonisme de l'anticipació amb la creació de l'Associació Catalanista de Lleida, sinó també el fet que fos un actiu de primer ordre en la conformació de la Unió i la seua expansió a Lleida i a les comarques de Ponent. Un protagonisme que serà acompanyat i madurat intel·lectualment pels joves estudiants en aquells anys finals dels vuitanta Enric Arderiu i Valls i Joan Bergós i Dejuan. Dos anys després de fundar l'Associació Catalanista, Renyé, el 1880, ja participa en la política i assumeix responsabilitats en el govern de la ciutat, com a regidor i alcalde, entre els mesos de març i setembre, en una alternança entre liberals fusionistes del partit de Sagasta i els conservadors de Cánovas.

Haurà de transcórrer una dècada per tornar a veure en acció el personatge, i amb un dinamisme espectacular. El 1891, com dèiem, es funda a Barcelona el grup polític Unió Catalanista, amb la idea d'aglutinar en un únic moviment els principals sectors del catalanisme, el regionalisme historicista i el naixent nacionalisme polític. I pren cos doctrinal amb la celebració de la primera assemblea, celebrada a Manresa els dies 25 a 27 de març de 1892, en què es van aprovar les famoses Bases de Manresa. Frederic Renyé hi adhereix l'Associació Catalanista des del primer moment i col·labora en la redacció de les Bases. Específicament, amb l'argumentari de la defensa del dret civil català i en la seua modernització. Un dret civil que es veia amenaçat per la legislació del Codi civil espanyol aprovat el 1889. A l'assemblea de Manresa es va votar una nova junta permanent que substituïa la constitutiva, en la qual fou nomenat president el jurista Joan Josep Permanyer i Ayats (1848-1919), i en què sortí elegit vocal Frederic Renyé, juntament amb l'arquitecte Bonaventura Bassegoda i Amigó (1862-1940). El programa d'autonomia política se substanciava, entre altres, evidentment, en l'oficialització del català, en la defensa del dret civil propi, en la consideració de la comarca com a entitat administrativa bàsica i en el reforçament del poder municipal.

L'any 1881, quan a Madrid es tramitava el primer projecte de dret civil general, Renyé ja havia representat el Col·legi d'Advocats de Lleida al Primer Congrés Català de Jurisconsults, celebrat a Barcelona, en què s'acordava dirigir als poders de l'Estat una exposició d'oposició a la uniformització del dret civil espanyol. Un congrés de jurisconsults que s'inaugurava el desembre de 1880, un mes després de la cloenda del Primer Congrés Catalanista, promogut per Valentí Almirall i celebrat també a Barcelona, entre el 9 d'octubre i el 14 de novembre de 1880, amb la intenció de fixar l'ideari catalanista i aglutinar les diverses tendències, sensibilitats i idearis. Entre les resolucions del congrés catalanista, es preveia la creació d'una comissió que vetllés pel dret civil de Catalunya. En aquest sentit, l'any 1882, Frederic Renyé, juntament amb Antonio Calderón, redacta el document *Exposición elevada á las Cortes por D. Federico Renyé y Viladot y Don Antonio Calderón, abogados y propietarios, por si y en representación de la Asociación de Propietarios de Lérida, en ruego de que no se altere la legislación civil de Cataluña, y*

presentada al Congreso de los Diputados por el Excmo. Conde de Torregrossa¹⁶ el día 11 de junio. Federico Renyé y Viladot y Antonio Calderón. Asociación de Propietarios de Lérida.¹⁷

El procés de creació de les bases instrumentals, orgàniques i operatives del projecte catalanista de Renyé es consolida el 1897, amb la fundació del setmanari *La Comarca de Lleyda*. Fins al 1899, fou una publicació periòdica que plantejava encara tímidament el nou panorama polític que s'obria amb el congrés catalanista, més expectant que pròpiament compromès i militant. Però, a partir de l'1 d'abril de 1900, i en certa manera com a reacció a l'adhesió de *La Veu del Segre* (apareguda el 1899) a la Lliga Regionalista, *La Comarca de Lleyda* assumeix ser l'òrgan d'expressió del catalanisme d'Unió a Lleida.¹⁸ Frederic Renyé en fou el propietari i redactor, i l'acompanyaren, entre altres, Enric Arderiu, Joan Bergós, Manuel Roger de Llúria, Felip Pleyan, Manuel Gaya i Salvador Revés, el nucli fundacional de tot el projecte catalanista que Renyé, com dèiem, va idear així que acabà els estudis universitaris i s'afincà a la ciutat. En aquell moment, la intenció del periòdic és molt explícita a l'editorial del primer número, titulat *Altra vegada*:

Però ara en que tant se discuteixen nostres principis y nostres procediments, es necessari concretar l'objecte d'aquesta publicació més de lo que ho feyam; y dir y declarar que nostre unich y exclusiu programa es lo sustentat per la Unió Catalanista; lo programa que, reconeixent la unitat del Estat espanyol, afirma com á unich principi salvador y regenerador l'autonomia de les regions" [...] Les persecucions que aquí y fora d'aquí patim y hem sufert los catalanistes han tingut també gran part en la reaparició de la Comarca de Lleyda [...] veja tothom al menos que á cada nova denuncia neixen nou catalanistes, que á cada penyora imposada, hi ha noves professions de fe; la millor propaganda es la del sacrifici; aquesta llavor dona mil per una, y a sembrarla ve també la Comarca de Lleyda.¹⁹

Els darrers tres anys de la seua vida, Renyé els dedicà fervorosament i intensa a la propagació dels objectius polítics de la Unió Catalanista i a expandir pel territori de Ponent l'ideal catalanista al costat de l'entusiasta Joan Bergós i Dejuan, tant donant suport a les associacions locals de Ponts, Balaguer, Tàrraga i Almenar, com fent-hi mítings i aplecs o participant en la campanya de les eleccions municipals del 1901. O, simplement, per escampar i afermar el moviment i l'ideal catalanista (Lleida, Bellví, Almenar, etc.)²⁰ i representant Lleida a les diverses assemblees generals de la Unió Catalanista. I, encara, signant manifestos adreçats a les autoritats de l'Estat per demanar el reconeixement de l'autonomia de Catalunya i l'acompliment del que s'estava reclamant des del Memorial de Greuges adreçat a Alfons XII el 1885, com el que el 1900 s'adreça a la reina regent, el 6 de juliol: *Missatge entregat per la junta permanent de la Unió Catalanista á S. M. Reyna Regent lo dia 6 de juliol de 1900. Manel Folguera y Durán. Joseph Franquesa y Gomis. Joaquim Botet y Sisó. Frederich Renyé y Viladot. Domingo Martí y Julià. Joseph M^a. Roca. Lluís Marsans.*

¹⁶ Jaume Nuet i Minguell (Torregrossa, 1831-Lleida, 1902). Terratinent d'ideologia demòcrata, fou una figura destacada del règim amadeuista a Lleida. Fou escollit diputat per Lleida (8 de març de 1871), senador (7 de maig de 1872) i dues vegades més diputat per Lleida (21 d'agost de 1881 i 1 de febrer de 1891). El rei Amadeu I el nomenà comte de Torregrossa el 2 d'octubre de 1871.

¹⁷ *Exposición elevada á las Cortes por D. Federico Renyé y Viladot y Don Antonio Calderón, abogados y propietarios, por sí y en representación de la Asociación de Propietarios de Lérida, en ruego de que no se altere la legislación civil de Cataluña, y presentada al Congreso de los Diputados por el Excmo. Conde de Torregrossa el día 11 de junio. Federico Renyé y Viladot y Antonio Calderón. Asociación de Propietarios de Lérida, Lleida, Impremta José Sol Torrens, 1882.*

¹⁸ Op. Cit. Sol-Torres, pp 122-126

¹⁹ «Altra vegada», *La Comarca de Lleyda* (Lleida), núm. 1 (1 abril 1900). Fons Sol-Torres de la UdL.

²⁰ Op. Cit. Sol-Torres, pp 187-192

L'acte reivindicatiu i de protesta contra la política repressiva del catalanisme més espectacular i original que es feu a Lleida fou el que es coneix com a *expedició fluvial pel Segre*.²¹ Estigué motivada per l'actitud repressiva i persecutòria del «furibund anticatalanista» i governador civil José Martos O'Neale (un coronel de cavalleria que venia de ser governador de les Filipines abans de la independència i que ostentà el càrrec a Lleida entre el 1899 i el 1901), que arremetia contra tot el que tingués una aparença o una realitat de catalanisme: la llengua, els símbols, els discursos dels mítings, els aplecs, les campanyes o els articles periodístics.²² Una de les manifestacions de força del catalanisme més sonades celebrades a Lleida i promoguda per Frederic Renyé fou el míting multitudinari, amb entitats i persones vingudes de tot Catalunya, que es desenvolupà al teatre dels Camps Elisis el dia 19 de febrer de 1900.²³ El governador civil hi va posar tota mena de traves i, de retop, aquestes i les que venia posant des del primer dia que ocupà el càrrec van conduir al fet que l'Associació Catalunya (creada el 1900, entre altres, per Arderiu, Bergós i Roger de Llúria, com a actualitzadora i de signe més radical que l'Associació Catalanista, amb la qual va conviure fins a la mort de Renyé) organitzés, el 30 de setembre de 1900, una baixada pel Segre, des de Pardinyes fins a Torres de Segre, amb una barca, en què onejava una gran senyera, ocupada, entre altres, per Enric Arderiu, Salvador Revés, Joan Bergós, Manuel Roger de Llúria i Manuel Esplugas Enrich, cantant *Els segadors* i cridant: «Visca Catalunya!». L'acte va enfurismar el governador civil, que va denunciar els organitzadors, i Enric Arderiu, del cos d'arxivers, fou qui en va pagar les pitjors conseqüències.²⁴

* * *

Així com el republicanisme polític i cultural tingué a Lleida, en la personalitat de Miquel Ferrer i Garcés, el seu lideratge indiscutible, Frederic Renyé el

---

²¹ Op. Cit Sol-Torres, pp 159-168

²² Josep SOLDEVILA ROIG, *Aigua, burgesia i catalanisme: Mollerussa, la construcció d'una ciutat (1874-1936)*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2015.

²³ Op. Cit. Sol-Torres, pp 169-178

²⁴ Vegeu JORDI SOLDEVILA, «José Martos O'Neale», *Altres Històries de Lleida* (en línia) (26 setembre 2011), <altreshistoriesdelleida.blogspot.com/2011/09/jose-martos-oneale.html> (consulta: juny 2019): «L'Associació Catalunya va decidir organitzar un acte que provocà força ressò a Lleida i comarques de Ponent. L'entitat va programar una baixada pel Segre on hi destacaven Enric Arderiu, Manuel Roger de Llúria i Joan Bergós [...]. Els organitzadors havien previst una excursió en una muleta (barca més petita que un llaüt molt utilitzada a Lleida) des de Lleida a Torres de Segre pel diumenge 30 de setembre de 1900. Els expedicionaris sortiren a les 11 del matí de l'arenys del Segre, prop de Pardinyes, i circularen riu avall, alguns duïen barretines i els acompanyava a la barca una gran senyera catalana. Molta gent que passejava per aquella hora per la banqueta s'acostaren a veure què passava al riu i alguns saludaren als mariners; el governador, que s'ho mirava des de casa seua, va veure com des de la barca li aixecaven el braç, fet que el va enfurismar encara més. Mentrestant, la policia intentava des de les ribes atrapar-los, però va ser en va. En passar per sota el pont del riu, algú poc amic del catalanisme llençà una pedra grossa que impactà al lateral de la barca sense ferir a ningú. Enmig de l'excitació, els qui es trobaven dalt de la barca van entonar *Els segadors*, tot i estar prohibit pel governador. A cada poble que passaven hi pronunciaren parlaments o hi llegiren poesies. A Torres van dinar i van visitar l'ermita de Carrassumada, però en tornar a Lleida, a l'alçada de l'Hostal del Batlle, algú provinent de la ciutat els avisà que a l'alçada del portal de Sant Antoni els esperaven un grup d'homes armats amb pals que recordaven les porres dels policies humiliats al matí, però ara vestits de paisà amb intencions de fer pocs amics. Sabent això, els expedicionaris es dispersaren sense conseqüències. L'endemà, no hi va haver tanta sort i les represàlies no es feren esperar: s'instruí causa contra els expedicionaris, que acabaren absolts en un judici, a excepció d'Enric Arderiu i Valls. Arderiu, historiador, catalanista i linyolenc, era també l'arxiver i bibliotecari de l'Estat a Lleida, funcionari en definitiva. A través de la feina van agafar-lo, era el més vulnerable dels encausats; li feren perdre el lloc de treball, però podia reingressar a funcionari si ho feia fora de Catalunya. Va ser enviat a Huelva, d'aquí passà a Madrid i a Osca, fins que va poder tornar a Catalunya. Abans va passar per Barcelona, on dirigí el periòdic *La Renaixensa*. El seu retorn a Lleida es produí el 1906».

representa en el procés de la catalanització política i cultural, que ve a ser el final de la Renaixença. Sabé interpretar el canvi dels temps i aportar idees i, sobretot, acció en la seua evolució cap al regionalisme programàtic. I, alhora, mantenir, quan el catalanisme, en el tombant del segle XIX, es diversifica, la idea transversal d'unitat d'acció que havia presidit l'objectiu fundacional de la Unió Catalanista. Un projecte que va saber continuar, tot modernitzant-ne el discurs i intel·lectualitzant-lo, Enric Arderiu i Valls, pràcticament fins a la dictadura de Primo de Rivera.

Frederic Renyé va relacionar-se amb els prohoms barcelonins i, a través dels lligams familiars, amb els Viladot i els Maluquer va saber ser present en els cercles on es prenen decisions polítiques i culturals: tant en l'entorn més tradicionalista i conservador dels Jocs Florals, com en els cercles on es feien plantejaments més radicals i d'esquerres, com els federalistes de Valentí Almirall. En aquest sentit, Renyé fou, entre el 1880 i el 1903, no solament un dels més importants promotors i mecenes culturals de Lleida, sinó probablement també l'activista polític més entusiasta i compromès amb els objectius de la Unió Catalanista de tot el territori de Ponent. Protagonitzà els moments més destacats de la lluita catalana contra l'*status quo* del bipartidisme en què s'havia instal·lat la política general des de la Restauració borbònica (a partir del 1874), i n'exercí un lideratge exemplaritzant. Renyé, en definitiva, impulsà la Renaixença historicista, sentimental i literària cap a plantejaments polítics i culturals que els historiadors han denominat Noucentisme, i que es traduïren, onze anys després de la seua mort, en la constitució, el 1914, de la Mancomunitat, que representava per a Catalunya l'entrada a la modernitat en tots els àmbits, la llavor de la qual havien sembrat, evidentment, a les terres de Ponent, personatges com Frederic Renyé.

